

Jaarverslag
**Welstands-
en Monumenten-
commissie**
2021-2022

Den Haag, 23 juni 2023

Dit verslag is opgesteld ter kennisgeving aan de Gemeenteraad van Den Haag conform artikel 12 b derde lid van de Woningwet en artikel 9.14 van de Bouwverordening. De Welstands- en Monumentencommissie van Den Haag legt in dit document verslag van de door haar verrichte werkzaamheden in 2021 en 2022.

Colofon

Redactie

Afdeling Monumentenzorg en Welstand

Tekst

Afdeling Monumentenzorg en Welstand
Catja Edens

Ontwerp

IM VormCommunicatie

Drukker

Veenman+

Oplage

500 exemplaren

Met dank aan

Medewerkers Monumentenzorg en Welstand,
architecten en opdrachtgevers.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

De afbeeldingen/ artist impressies in dit jaarverslag zijn geen bouwtekeningen maar artistieke sfeerimpressies. Het werkelijke resultaat kan in alle opzichten afwijken van de afbeeldingen. Aan deze afbeeldingen kunnen daarom op geen enkele wijze rechten worden ontleend.

Inhoud

- .4 **Voorwoord wethouder**
- .6 **Voorwoord voorzitter**
- .8 **De Welstands- en Monumentencommissie**
- .12 **De leden van de Welstands- en Monumentencommissie**
- .16 **Stad in verdichting**
- .23 **+ Dakopbouwen**
- .63 **+ Andere projecten**
- .90 **Cijfers**

Voorwoord wethouder

door Saskia Bruines
wethouder Financiën, Cultuur en Economie

Fotograaf: Valerie Kuypers

Bouwen, verdichten en verduurzamen zijn op dit moment dé grote thema's. Niet alleen in Den Haag, maar ook landelijk. Deze onderwerpen raken het werk van de Welstands- en Monumentencommissie en staan centraal in dit jaarverslag over de jaren 2021 en 2022.

Verdichting zien we op verschillende plekken terug in onze stad. Denk aan de transformatie in de Binckhorst van industrie- en bedrijventerrein naar een mix van werken en wonen. De industriële uitstraling blijft behouden en wordt gecombineerd met wonen in torens. Een ander voorbeeld van verdichting zijn de dakopbouwen, die op steeds meer plekken in de stad zichtbaar worden.

Ook klimaatverandering vraagt om een vernieuwde blik op de stad. Huizen worden duurzamer, straten maken we weerbaarder tegen grilliger weer. Daarbij ontstaan dilemma's. Hoe passen zonnepanelen bijvoorbeeld binnen beschermde stadsgezichten? Het is belangrijk om de dialoog aan te gaan en samen met aanvragers tot oplossingen te komen. Steeds vaker gaat de commissie hierover in gesprek met partners zoals wijkverenigingen.

De welstands- en monumentencommissie speelt bij deze opgaven een belangrijke rol. Het is haar taak om ervoor te zorgen dat deze grote thema's aansluiten binnen de rijke historische context van de bestaande stad.

Voorwoord voorzitter

door Marc Reniers

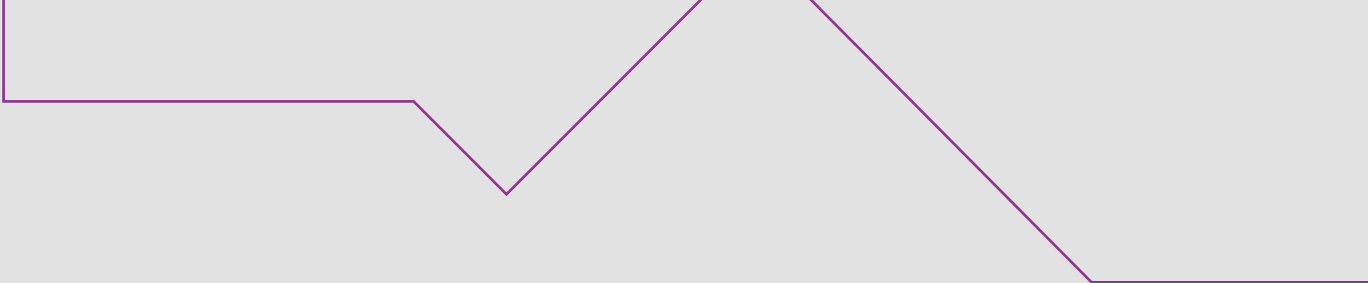
namens de Welstands- en Monumentencommissie Den Haag

Voor u ligt het jaarverslag 2021-2022 van de Welstands- en Monumentencommissie van de gemeente Den Haag. Dit voorwoord schrijf ik met enige bescheidenheid want alleen het laatste kwartaal van deze periode was ik actief als voorzitter van de commissie. In september 2022 heb ik het stokje overgenomen van Marianne Loof, die in het voorjaar 2022 afscheid nam.

Deze publicatie biedt een selectie van door de commissie beoordeelde plannen inzicht in de diversiteit van het planaanbod. Daaronder zijn ook veel kleine plannen, zoals dakopbouwen – per stuk bescheiden van omvang maar door hun grote aantal toch van serieuze impact op de stad. De grotere en complexere plannen die aan de commissie worden voorgelegd, passen bij de ambities van Den Haag als derde grootste stad van Nederland. Ze tonen de dynamiek van een stad in beweging met verdichting als een belangrijk thema.

Als commissie hebben we nader gereflecteerd op dit thema van verdichting. Onze beschouwing, die verderop in dit jaarverslag is terug te vinden, biedt een doorkijk naar toekomst. De opgaven waar de gemeente Den Haag voor staat zijn groot en daarbij hoort een

samenhangend en integraal kwaliteitsbeleid. De huidige positie van de commissie en het instrumentarium dat zij tot haar beschikking heeft, is daarvoor onvoldoende geschikt.

De commissie moet niet alleen blijven adviseren over stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit maar ook meer aandacht besteden aan duurzaamheid, vergroening, inrichting openbare ruimte, klimaatadaptatie, biodiversiteit en niet te vergeten woonkwaliteit. De Omgevingswet vraagt hierom, maar ook zonder die context is het van belang de advisering over omgevingskwaliteit te verbreden en te kiezen voor een integrale blik. En er is haast geboden. De gemeentelijke omgevingsvisie is nog niet gereed, laat staan de verdere uitwerking in omgevingsplannen. Intussen wacht de buitenwereld niet en komen de grote opgaves voor de stad Den Haag op ons af of zijn ze al gaande.

We hebben op korte termijn behoefte aan een herijking van het ruimtelijke kwaliteitsbeleid. Dit is een voorwaarde voor een doorontwikkeling van Welstands- en Monumentencommissie naar een 'Adviescommissie omgevingskwaliteit' die breder is van samenstelling en eerder in het proces van betekenis kan zijn. Samenwerking zal in de toekomst dan ook van steeds groter belang zijn. De commissie geeft daaraan nu al inhoud door als sparringpartner te fungeren voor de stedenbouwkundige afdeling van de gemeente Den Haag. We willen dit ook graag zijn voor de stadsstedenbouwer die gezocht wordt. Als commissie zijn we een belangrijke schakel in het systeem van ruimtelijk kwaliteitsbeleid van de gemeente Den Haag en dat willen we blijven op een wijze die past bij de dynamiek en uitdagingen van onze tijd.

Veel leesplezier!

De Welstands- en Monumentencommissie

De onafhankelijke leden van de Welstands- en Monumentencommissie adviseren het college van burgemeester en wethouders. De commissie adviseert als welstandscommissie over het uiterlijk en de plaatsing van bouwwerken en gebruikt daarbij de Welstandsnota Den Haag 2017 als toetsingskader. Als monumentencommissie adviseert de commissie over de aanpassing van beschermde monumenten, over de impact van verbouw en nieuwbouw op de beschermde stadsgezichten en over de bescherming van nieuwe monumenten en stadsgezichten. Waar mogelijk is het advies van de commissie het resultaat van een geïntegreerde welstands- en cultuurhistorische beoordeling.

Afdeling
Monumentenzorg
en Welstand

Deze brede adviesrol vraagt een brede samenstelling. Naast architecten zijn ook deskundigen op het gebied van monumenten en cultuurhistorie, stedenbouw en landschap en openbare ruimte lid van de commissie. Deze samenstelling is de voorwaarde voor een geïntegreerde beoordeling.

De deskundigheid en de onafhankelijkheid van de commissie wordt ook ingezet voorafgaand aan de formele advisering. De commissie voert collegiaal vooroverleggen met architecten en is een gesprekspartner voor bijvoorbeeld de gemeentelijke monumentenadviseurs en de afdeling Stedenbouw & Planologie. De deskundige op het gebied van landschap en openbare ruimte vertegenwoordigt de commissie in de gemeentelijke Adviescommissie Openbare Ruimte (Acor).

Per 9 september 2022 is Marc Reniers benoemd als voorzitter van de commissie. Hij vervangt Marianne Loof die haar termijn niet kon afmaken vanwege haar benoeming tot spoorbouwmeester.

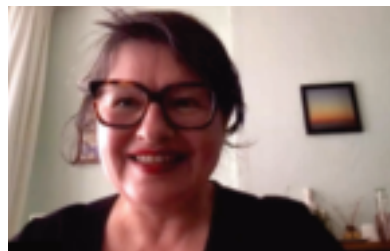
Welstands- en Monumentencommissie

Het grootste deel van de commissievergaderingen in 2021-2022 was digitaal. Commissieleden, toelichters, insprekers en toehoorders kwamen online samen. Na de zomer van 2022 is de commissie voor de helft van de vergaderingen teruggekeerd naar de vertrouwde vergaderzaal in het stadhuis. Maar er wordt nog steeds ook digitaal vergaderd: toegevoegde faciliteiten maken hybride vergaderen mogelijk, deels fysiek en deels digitaal.

2021-2022 stond bovendien in het teken van de voorbereidingen voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet. De Omgevingswet vraagt een nieuwe adviescommissie en maakt aanpassingen in de manier van adviseren mogelijk. Vanwege uitstel van de inwerkingtreding van de wet gaan de voorbereidingen door in 2023.

De hamerstukkenlijst en de Kan-bepaling

Een deel van de advisering door de commissie wordt ambtelijk voorbereid door de adviseurs van de afdeling Monumentenzorg & Welstand en in de vergadering van de commissie vastgesteld. Daarnaast zijn er bouwplannen en beginselplannen die worden beoordeeld door de adviseurs van de afdeling Monumentenzorg & Welstand of door de afdeling Vergunningen & Toezicht. Deze beoordelingen los van de commissie worden mogelijk gemaakt door de zogenaamde Kan-bepaling (artikel 6.2 van het Besluit omgevingsrecht). Met dit artikel kan het college van burgemeester en wethouders besluiten een deel van de bouwplannen en beginselplannen ambtelijk te toetsen aan de welstandnota. Op 16 december 2014 is deze mogelijkheid met een collegebesluit ingevuld.

Werkwijze bij de beoordeling van dakopbouwen

Dakopbouwen zijn op dit moment veel voorkomende aanvragen. De commissie toetst de ontwerpen aan de Welstandnota en komt via de volgende wijze van analyseren tot een beoordeling.

1. **Inpassing in de ruimtelijke context.** Eerst wordt gekeken naar de wijk (omgeving) en de bestaande toestand: is er cultuurhistorie aanwezig? Dit is met name binnen de beschermde stadsgezichten en belangrijke vraag. En wat zijn de geldende criteria.
2. **Typologie.** Vervolgens wordt er gekeken hoe de architectonische eenheid van het bouwblok eruit ziet. Bestaat dit bijvoorbeeld uit doorgetrokken gevels, dakschilden of een setback?

3. **Architectuur.** Als de juiste typologie gekozen is, wordt er gekeken naar de compositie, schaal en maatverhouding van de dakopbouw.
4. **Details.** Als laatste wordt er gekeken naar de detaillering en de vormgeving, de texturen en kleuren. Ook is de reproduceerbaarheid in de toekomst van belang.

Welstands- en Monumentencommissie

De leden van de Welstands- en Monumentencommissie

Op 9 september 2022 is Marc Reniers benoemd als voorzitter van de commissie. Hij heeft de voorzittershamer overgenomen van Marianne Loof. Gevraagd is om zich voor te stellen, hoe hij Den Haag ziet vanuit zijn eigen expertise en hoe hij zijn rol binnen de commissie ziet. Aan de hand van deze vragen vertelt hij zijn verhaal.

Leden 2021-2022

Marc Reniers (voorzitter)	architect lid	9 september 2022 - heden
Marianne Loof (voorzitter)	architect lid	17 april 2020 - 1 juli 2022
Franz Ziegler	stedenbouwkundig lid	15 juli 2020 - heden
Karen van Vliet	stedenbouwkundig lid	15 juli 2020 - 15 juli 2023
Joris Molenaar	deskundige monumenten en cultuurhistorie	15 juli 2020 - heden
Philomene van der Vliet	deskundige landschap en openbare ruimte	18 mei 2018 - heden
Wijnand Galema	deskundige monumenten en cultuurhistorie	18 mei 2018 - heden
Gus Tielens	architect lid	27 januari 2017 - 27 januari 2023
Olivier Graeven	deskundige monumenten en cultuurhistorie	27 januari 2017 - 27 januari 2023

Marc Reniers

In wat voor stad willen we leven?

Ik heb veel ervaring in welstand- en monumentencommissies in andere grote steden met een historische kern, beschermde stadsgezichten en monumenten met tegelijkertijd grote transformatie- en verdichtingsopgaven. Daarnaast ben ik als architect al lang bezig met binnenstedelijke woningbouwopgaves; vernieuwing en verdichting in de bestaande stad en transformatieopgaves.

Den Haag is door haar ligging aan de zee en haar rijke historie een bijzondere stad. Doordat de Nederlandse regering en het parlement in de stad zijn gevestigd, de stad de residentie is van het koninklijk huis, en de standplaats is van de meeste ambassades, alle ministeries en van verschillende nationale en internationale rechtscolleges, heeft het een heel eigen karakter. Daarnaast is het ook een stad

met meer dan 550 duizend inwoners met de bijbehorende uitdagingen op het gebied van economie, wonen, mobiliteit, vergroening en verduurzaming, etc.

Als voorzitter van de Welstands- en Monumentencommissie heb je naast een inhoudelijke bijdrage vooral ook een procesmatige rol. Ik wil bevorderen dat alle stakeholders bij een project de kans krijgen hun belangen voor het voetlicht te brengen en kunnen bijdragen aan een integrale oplossing voor de ruimtelijke uitdagingen waar de stad aan werkt. Dat betekent dat zowel de expertise van de verschillende gemeentelijke diensten, als de ideeën van initiatiefnemers (ontwikkelaars en hun ontwerpers) als de input omwonenden en andere betrokkenen meegenomen moet worden in het advies van onze commissie. Een kritische maar open houding en een goede, coöperatieve sfeer vind ik hierbij van groot belang.

Ik ben pas sinds september 2022 lid van de commissie van Den Haag. Daarvoor heb ik al wel een tijdje als gast vergaderingen bijgewoond, zodat ik na mijn benoeming een goed voorbereide start had. Mijn observaties zijn dus echt een eerste indruk, gebaseerd op een paar maanden werken. Wat mij vooral is opgevallen is de grote betrokkenheid. Zowel van de commissieleden die met veel expertise en ervaring in Den Haag adviseren, als van de ambtenaren van de verschillende diensten waar wij mee te maken hebben; zij zijn zeer bereidwillig om de initiatieven vanuit de markt te ondersteunen. Daarnaast zijn er regelmatig belangengroepen die komen inspreken als het om plannen in een beschermd stadsgesicht of als het een monument betreft. Ik zie het als uitdaging om al deze betrokken partijen hun input te laten geven om zo tot een breed gedragen, integraal advies aan de stad te komen.

Leden 2021-2022

Joris Molenaar

Franz Ziegler

Gus Thielens

Marc Reniers

Olivier Graeven

Karen van Vliet

Marianne Loof

Philomene van der Vliet

Wijnand Galema

Stad in Verdichting

door Catja Edens

Zoals in de meeste Nederlandse steden, speelt ook in Den Haag het vraagstuk van verdichting. Wat begint met een politieke keuze gebaseerd op getallen en prognoses over de benodigde extra ruimte in de stad, krijgt zijn beslag in de fysieke omgeving waarin mensen dagelijks leven en verblijven. Ondoordachte verdichting kan de stedelijke omgevingskwaliteit flink in het gedrang brengen, maar toegepast met kennis en visie schuilen in verdichting ook prachtige kansen. Voor dit jaarverslag gingen de leden van de Haagse Welstands- en Monumentencommissie daarover met elkaar in gesprek, onder leiding van architectuurhistoricus Catja Edens. Zou Den Haag haar eigen ruimtelijke kwaliteiten niet veel serieuzer moeten nemen als basis voor verdichting? En hoe kan met bestuurlijke visie en beleid richting worden gegeven aan de daadkracht van de markt? De commissie is toegewijd aan haar rol als hoeder van de fysieke stad en vraagt daarvoor een passend instrumentarium. Ook gelooft zij in een principe van wederkerigheid: 'Wie iets wil bouwen in Den Haag, moet ook iets teruggeven aan de stad – in architectonische kwaliteit, duurzaamheid en openbare ruimte. We zien dit als een waardevol beginsel waarop we in de toekomst graag willen toetsen.'

De actuele verdichtingsvraag van Den Haag dateert van meer dan tien jaar geleden toen er binnen de gemeentegrenzen geen uitbreidingslocaties meer beschikbaar waren. Vanaf dat moment werd de blik sterker gericht op mogelijkheden binnen de gebouwde stad. Een van de uitkomsten was een even creatief als eenvoudig voorstel om het binnenstedelijk woonvolume te vergroten. Het hield in dat woningen in Den Haag van een extra woonlaag konden worden voorzien mits aan de bezonningsregels werd voldaan. Alleen voor beschermde stadsgezichten gold een aangescherpt beleid om cultuurhistorische waarden te kunnen beschermen.

Het resultaat is een typisch Haagse cultuur van optoppen

De effecten hiervan zijn inmiddels verspreid over Den Haag waar te nemen. Voor de Welstands- en Monumentencommissie bood het de gelegenheid om lessen te trekken uit de praktijk en met de herziene welstandsnota gaandeweg richtlijnen te ontwikkelen om initiatiefnemers te ondersteunen en de samenhang in het straatbeeld te beschermen. Het resultaat na dertien jaar is een typisch Haagse cultuur van optoppen als belangrijke karakteristieke van binnenstedelijke verdichting.

Maar verdichting gaat natuurlijk over meer dan de uitbreiding van reeds bestaande woningen, er zullen immers ook nieuwe woningen, voorzieningen en bedrijven aan de stad moeten worden toegevoegd. Om dit op een toekomstbestendige manier te realiseren volstaan geen algemene stadsbrede regels, betoogt de commissie. Zij ziet verdichting als het doorbouwen aan de stad. Dat vraagt niet alleen om een scherpe blik op de aanwezige ruimtelijke kwaliteiten, maar ook om een integrale visie waarin transitievraagstukken op het gebied van woonkwaliteit, klimaatadaptatie, duurzaamheid en biodiversiteit een plek verdienen.

Als basis voor het verdichtingsvraagstuk van de stad Den Haag, geldt nu een strategie die de aantallen toe te voegen vierkante meters en woningen over de wijken van de stad verdeelt. Dat biedt op papier misschien een werkbaar startpunt, maar de commissie wil benadrukken dat daarmee de ruimtelijke realiteit van de stad nog te weinig in ogenschouw wordt genomen zodat belangrijke kansen blijven liggen. Door eerst aandachtig te kijken naar de straten, de wijken en de lange stedelijke lijnen en structuren van Den Haag, kan een meer genuanceerd en toekomstbestendig verdichtingsbeleid vorm krijgen, gelooft de commissie. Geen dwingend adagium over hoeveelheden die in een wijk moeten worden toegevoegd, maar een nieuwsgierige en vakinhoudelijke blik naar de ruimtelijke mogelijkheden, naar wat er kan worden toegevoegd en op welke wijze.

De commissie wil daarbij benadrukken dat verdichting vóór alles moet worden gezien als een stedenbouwkundig vraagstuk. Daarbij gelden omgevingskwaliteit en duurzaamheid, (waarvan klimaatadaptatie en biodiversiteit deel uitmaken), als de belangrijkste thema's. Het toevoegen van extra woningen en gebouwde vierkante meters heeft allerlei ruimtelijke gevolgen voor het stedelijk domein waarbij juist die omgevingskwaliteit en duurzaamheid gemakkelijk in het geding komen. En met de toename van het gebouwde volume volgt ook een toename van het aantal gebruikers en bewoners van de stad waarvoor uitbreiding van stedelijke voorzieningen noodzakelijk is in de toch al beperkte ruimte. Daarbij gaat het niet alleen om het parkeervraagstuk dat van oudsher opduikt maar ook om andere voorzieningen en doelen zoals stedelijke vergroening.

De commissie gelooft in een integrale benadering als voorwaarde voor succesvolle stedelijke verdichting. Het gaat daarbij om een visie en werkwijze waarin verschillende perspectieven worden gehanteerd en gekoppeld: terugkijken naar historische kwaliteiten en vooruitblikken naar toekomstige uitdagingen, inzoomen op de leefkwaliteit 'on the ground' en uitzoomen naar de grote lijnen en structuren van de stad. De commissie is ervan overtuigd dat zo'n integrale blik het mogelijk maakt vooruitgang te boeken op de belangrijke

Private partijen kunnen voor versnelling zorgen en als vliegwiel dienen

stedelijke thema's van omgevingskwaliteit en duurzaamheid. Private bouwers die in Den Haag van oudsher worden uitgedaagd en de ruimte krijgen, kunnen in dit proces voor belangrijke versnelling zorgen en als vliegwiel dienen. Daarbij moet dan wel het principe van nemen en geven wordt toegepast: van partijen die in Den Haag willen ontwikkelen zal ook worden gevraagd om iets terug te doen voor de stad.

Een integrale blik op de stedenbouwkundige en architectonische kwaliteiten van de stad Den Haag brengt belangrijke synergetische kansen van verdichting in beeld. De commissie hecht er in dit kader aan om te spreken van het 'voortbouwen aan de stad' waarbij de gelaagde, historisch gegroeide stad wordt gerespecteerd, en transformatie altijd het uitgangspunt is, met sloop uitsluitend als laatste optie. Deze uitgangspunten kunnen ook de markt heldere sturing bieden zodat ook jongere en niet-monumentale bouwkunst behouden blijft als een historische laag.

De commissie zou Den Haag willen aanmoedigen om met meer aandacht en een gevoel van trots de blik te richten

op bestaande ruimtelijke kwaliteiten van de stad, zowel op de landschappelijke en stedelijke als op de architectonische schaal. Voor weergaloze stadslocaties als het Lange Voorhout, de monumentale binnenstad en de typische Haagse hofjes bestaat die waardering al. Maar ook plekken als het werkgebied Laakhaven, de naoorlogse wijken en het zogenaamde Post 65 erfgoed dat zich verspreid over de stad bevindt, verdienen waardering om hun specifieke stedenbouwkundige en typisch Haagse architectonische kwaliteiten.

Ook nu al ziet de commissie interessante voorbeelden van jongere bouwkunst die met transformatie en verduurzaming worden voorbereid op de toekomst. Daarbij neemt zij haar verantwoordelijkheid door zorgvuldig te adviseren op het behoud van architectonische karakteristieken. Niet plichtmatig een bakstenen gevel toevoegen omdat dit materiaal dominant is in de stad, maar de bestaande architectonische materialen en dimensies als vertrekpunt nemen zodat een gebouw ook als getuige van zijn tijd behouden kan blijven.

Iets vergelijkbaars geldt voor transformaties op gebiedsniveau, zoals die van Laakhaven. Aanvankelijk zagen ontwikkelende partijen hier geen cultuurhistorische waarden omdat er geen gebouwen met een formele monumentenstatus in het gebied te vinden waren. Een meer genereuze historische blik laat echter zien dat dit gebied wel degelijk beschikt over een specifieke – zij

het recente – historische identiteit waarvoor bijvoorbeeld grote schoolgebouwen fungeren als identiteitsdrager. In een nieuw planningsdocument zijn deze kwaliteiten uiteindelijk ook vastgelegd.

In het geval van De Dreven in Den Haag Zuidwest waren ruimtelijke kwaliteiten al geïdentificeerd, het gebied had zelfs de status van beschermd stadsgezicht verworven. Dat een grootschalige verdichting hier leidde tot sloop-nieuwbouw, houdt in de ogen van de commissie vooral verband met de wijze waarop de verdichtingsopgave destijds werd geïnterpreteerd en benaderd. Het gevraagde verdichtingsprogramma met aantallen vierkante meters en woningen werd geprojecteerd op de wijk en daarop volgde de conclusie dat sloop de beste kansen bood. Ten gevolge hiervan zal De Dreven de status van beschermd stadgezicht verliezen

De commissie denkt dat met een andere aanpak, uitgaande van het ‘absorptievermogen’ van de bestaande wijk, met preciezere ingrepen en beperktere sloop-nieuwbouw ook substantiële verdichting zou kunnen worden bereikt.

Voorbeelden in de vergelijkbare wijk De Zichten laten zien wat er mogelijk is met een dergelijke verdichtingsslag op maat. Daar wordt geprobeerd de historische identiteit van de wijk met een open verkaveling en groenstructuur te behouden in combinatie

met verdichting en verduurzaming. Wat private bouwers in deze gevallen 'teruggeven' aan de stad is het respect voor historische lagen die in het stedelijk landschap behouden blijven.

Met de landschappelijke onderlegger van stadswallen, binnenduinrand, bos, polders en veen, heeft de stad goud in handen

Andere belangrijke ruimtelijke kwaliteiten van Den Haag schuilen in de landschappelijke onderlegger van stadswallen, binnenduinland, bos, polders en veen, die nog altijd afleesbaar is in de stad. Hoewel in het verleden veel kapot is gemaakt door bijvoorbeeld de aanleg van infrastructuur, heeft Den Haag op dit punt nog altijd goud in handen, benadrukt de commissie. De stad werkt nu aan een inhaalslag om schakels tussen landschappelijke elementen te herstellen zodat groenstructuren verbeteren en landschappelijke gebieden gemakkelijker toegankelijk worden. Het nieuwe bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer op de Koekamp is het boegbeeld van deze inspanning die opnieuw meerdere doelen dient: een afleesbaar historisch landschap en toegankelijkheid van groengebieden dragen bij aan de leefkwaliteit, en het herstellen van schakels

tussen verschillende natuurgebieden versterkt de weerbaarheid van het landschap en de biodiversiteit.

Dat met de integrale benadering van stedelijke verdichting in het kader van de klimaatopgave cruciale stappen kunnen worden gezet, is voor de commissie evident. Het tegengaan van het stedelijk hitte-eiland-effect, regenwateropvang, en het ondersteunen van biodiversiteit worden in een zich verdichtende stad alleen maar urgenter. Tegelijkertijd kan ook juist het proces van verdichting aan deze vraagstukken een cruciale bijdrage leveren. Dat wordt mogelijk met overkoepelende stedelijke maatregelen, gekoppeld aan tastbare ingrepen in de openbare ruimte die kwaliteit toevoegen aan de zich verdichtende stad. Als dan aan bouwende partijen zou worden gevraagd om iets terug te geven aan de stad door aan te sluiten bij het binnenstedelijk klimaatbeleid met bijvoorbeeld de toevoeging van groene ruimte en waterretentie, kan dit effect nog verder versterkt. Een stadsbrede agenda met duidelijke vuistregels zou daarvoor een mooie basis kunnen bieden, maar ook een variant op de New Yorkse zoning law die een grotere bouwhoogte toestaat als daarvoor op het maaiveld hoogwaardige publieke ruimte voor wordt teruggegeven, is denkbaar. Zo kunnen concrete resultaten worden geboekt voor het klimaatvraagstuk op de middellange termijn, maar ook voor de stedelijke

leefkwaliteit die direct en tastbaar zal verbeteren voor alle inwoners van Den Haag.

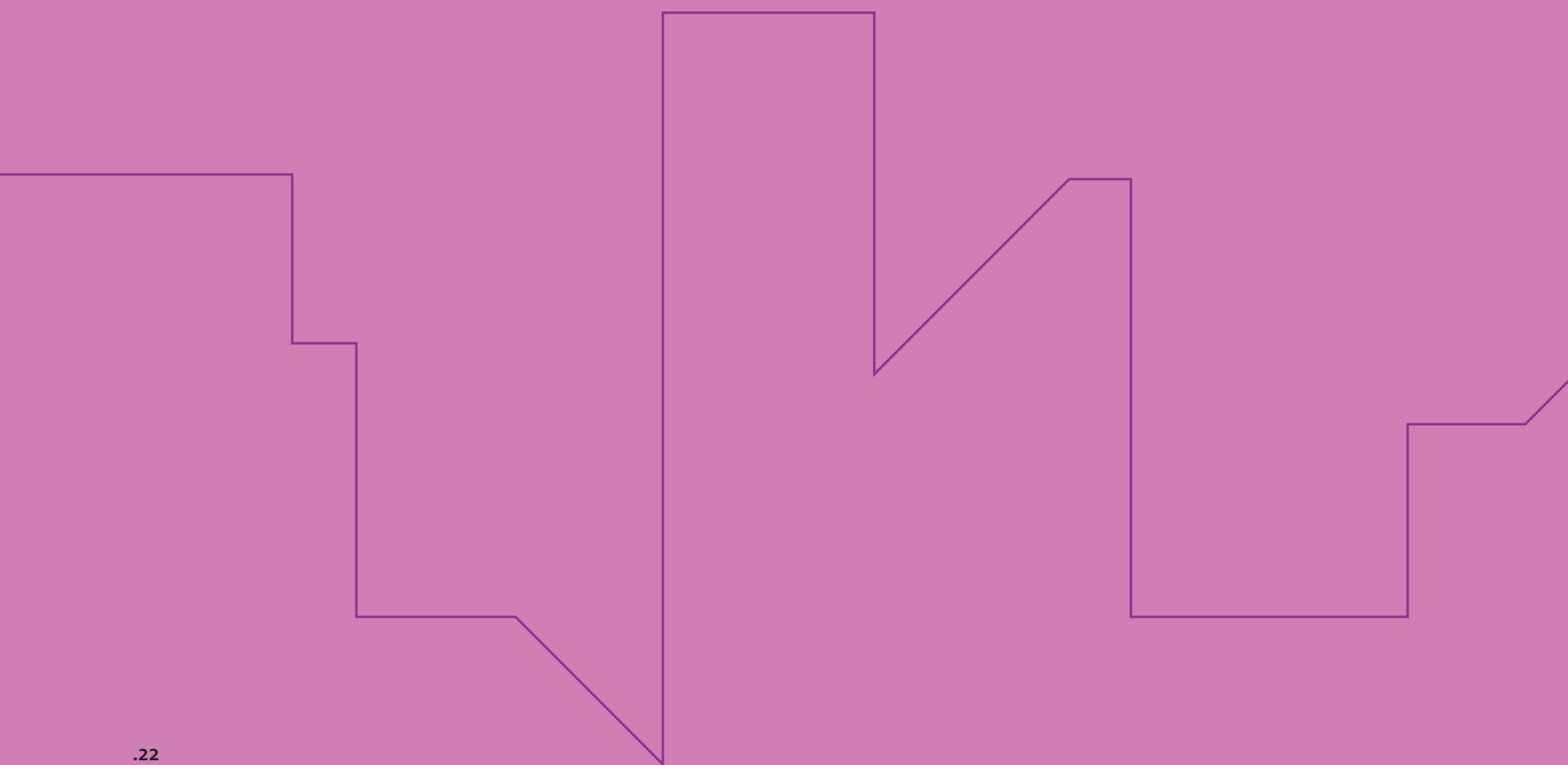
De Welstands- en Monumentencommissie ziet zich als behartiger van de belangen van stad en gemeenschap en kiest in die rol reflectie en dialoog als basis. Juist in het complexe proces van verdichting is het belangrijk dat zij over het juiste instrumentarium kan beschikken om te toetsen en te adviseren. Voor de integrale inspanning die verdichting is en de integrale blik die dat van stad en commissie vraagt, is het huidige instrumentarium echter ontoereikend. Zo bieden het bouwbesluit en het bestemmingsplan alleen mogelijkheden om de stad van gebouw tot gebouw te bekijken en het beeldkwaliteitsdocument dat sinds kort voor nieuwe hoogbouwplannen wordt gevraagd biedt nauwelijks extra mogelijkheden.

Juist in het complexe proces van verdichting is het juiste instrumentarium belangrijk

De afgelopen jaren was het verder aanhalen van de banden tussen de afdeling Stedenbouw & Planologie en de Welstands- en Monumentencommissie in Den Haag, een belangrijke stap

voorwaarts. In een informele overlegstructuur wordt van de wederzijdse kennis gebruik gemaakt om richting te geven aan een intelligente omgang met verdichting – niet alleen als een lastig vraagstuk maar ook als belangrijk kans voor de stad Den Haag. De afdeling Stedenbouw & Planologie vindt in dit overleg gelegenheid tot reflectie op het overkoepelende verhaal van de stad. Dit stelt haar in staat om met een meer agenderende blik op het verdichtingsvraagstuk te opereren. De Welstands- en Monumentencommissie vindt er de mogelijkheid om zich van binnenuit op de hoogte te stellen van de plannen voor de stad waardoor zij kan anticiperen op mogelijke pijnpunten en met een meer vooruitziende blik kan adviseren.

Het instellen van een stadsstedenbouwer voor Den Haag, zoals dat op dit moment in voorbereiding is, kan een volgende belangrijke stap zijn. De commissie zou die graag aangevuld zien met een overtuigende visie op de stad en haar wijken zodat het verhaal van Den Haag als een zich verdichtende stad met historie en toekomst, breed begrepen en breed gedeeld kan worden. Met een set bijbehorende spelregels die voorwaarden stellen aan het bouwen in de stad om daarmee woonkwaliteit en duurzaamheid, klimaat en biodiversiteit te ondersteunen, zal verdichting niet langer een lastig en risicovol proces zijn, maar een kansrijke ontwikkeling waaraan de commissie graag haar bijdrage levert. ●

+ Dakopbouwen

.01	Bagijnestraat 12	.24
.02	Hanenburglaan 30B + 30C + 34B + 38B	.26
.03	Hortensiastraat 86 + 94 en Prunusstraat 10	.28
.04	Keizerstraat 27 en 27A	.30
.05	Laan van Eik en Duinen 8	.32
.06	Lindestraat 11	.34
.07	Noordeinde 20	.36
.08	Pletterijstraat 150B	.38
.09	Ruychaverstraat 17	.40
.10	Saffierhorst 43	.42
.11	Scheldestraat 12 en Pletterijstraat 148 en 148A	.44
.12	Soestdijksekade 182	.46
.13	Stuyvesantstraat 290	.48
.14	Treublaan 11 tot en met 163 – Treubflat	.50
.15	Van den Boschstraat 237	.52
.16	Vliegwielsestraat 50	.54
.17	Voltastraat 36	.56
.18	Weimarstraat 384	.58
.19	Wilgstraat 36	.60

Bagijnestraat 12

Ontwerp : MBW architecten

In deze smalle straat in het oude centrum worden de afgelopen jaren op en tussen de bestaande pakhuizen toevoegingen gebouwd in contrasterende, eigentijdse architectuur. Zo is in de straat een combinatie van historische en hedendaagse bebouwing ontstaan, die zeer goed past in deze omgeving.

Voor deze twee-laagse uitbreiding is gekozen om de architectuur van een eerder vergunde en gerealiseerde dubbele dakopbouw op het aangrenzende ensemble voort te zetten. Het volumespel van terugliggende glazen gevels en uitkragende stalen kaders wordt uitgebreid tot een evenwichtige compositie die de twee verschillende bestaande panden bij elkaar brengt. De nieuwe architectuur contrasteert in grote mate met de bestaande panden qua vormtaal en materialisering, maar de kleurstelling zorgt voor een samenhangend geheel.

Hanenburglaan 30B + 30C + 34B + 38B

Ontwerp : Architect&bureau Ernst Manger

Op dit bouwblok worden gelijktijdig vier opbouwen gerealiseerd, alle met dezelfde architectonische opzet. Deze dakopbouw bestaat uit een combinatie van een dakschild en een doorgemetseld deel.

De bestaande kenmerkende dakrand en luifel blijven behouden. Hierdoor kunnen de erkers en het midden element boven de luifel worden doorgezet.

Hortensiastraat 86 en 94 en Prunusstraat 10

Ontwerp : KBnG

Op dit blokje hedendaagse architectuur in de Vruchten- en Heesterbuurt is door een aantal bewoners in gezamenlijkheid een voorstel gedaan voor een passende beëindiging van de panden. Aansluitend op eerder gerealiseerde dakopbouwen in de buurt is gekozen voor een opbouw bekleed met zink en een eigentijdse vormgeving.

De blikvanger is het contrasterende bloemkozijn aan zowel de voor- als achterzijde. Uitgevoerd in wit gelakt hout verwijst deze verbijzondering in de dakopbouw naar de witte pui op de begane grond. Deze witte pui is bij alle woningen in de bestaande situatie aanwezig. De samenhang in de architectuur van het gehele blok blijft zo behouden. Om de hoeklocatie te benadrukken is bij de woning aan de Prunusstraat 10 dit uitstekende element overhoeks vormgegeven.

Voorgevel
nieuw

Achtergevel
nieuw

Keizerstraat 27 en 27a

Ontwerp : Studioschaeffer architecten

De voorgestelde extra bouwlaag in de vorm van een mansardekap en de indeling ervan met een centraal fronton en kleine dakkapellen is vanuit de historische analyse een logische keuze en zorgt voor een op deze locatie passende en samenhangende typologie. De kap voegt zich op een vanzelfsprekende manier binnen het bestaande kappenlandschap. De wijzigingen in de plint zijn een verbetering en in kleurstelling zorgvuldig afgestemd op het kleurenpalet van de bestaande historische gevelwand.

Laan van Eik en Duinen 8

Ontwerp : Philip Poell

Dit bijzondere jaren 30 blok kenmerkt zich door de gelaagdheid van zijn daklijn en van de gevellijn.

De brede daklijsten lopen getrapt omhoog met het hoogste punt op de hoek, de lijsten overlappen elkaar over een beukbreedte. Om de oplopende daklijn en de gelaagdheid van de gevel leesbaar te houden, is de bestaande dakrand behouden en is de gevel van de dakopbouw terug gelegd in hetzelfde vlak als de gevel van het hoekpand.

De typologie van het 'weiterbauen' - in dit geval met behoud van de bestaande dakrand - doet hier recht aan de kenmerkende opzet van dit bouwblok. De bestaande architectuur is voortgezet waardoor een natuurlijk en vanzelfsprekend eindbeeld ontstaat, dat ogenschijnlijk oorspronkelijk zo ontworpen is.

.06

Lindestraat 11

Ontwerp : Studioschaeffer architecten

Voor een toevoeging op dit pand is gekozen voor een bij de architectuur aansluitende opbouw met een dakterras aan de voorzijde. De dakopbouw bestaat uit twee duidelijk afleesbare onderdelen. Een hoger volume met een luifel als afsluiting boven de erkers van het onderliggende pand en een lager, meer terughoudend deel. De indeling van de gevels is afgestemd op het onderliggende pand. Op deze manier vormt de dakopbouw een vanzelfsprekend onderdeel van de bestaande architectuur met een kenmerkende plasticiteit.

Noordeinde 20

Ontwerp : Bouwburo Docter

Deze dakopbouw heeft de vorm van eenzijdige mansarde kap. In de zijdakvlakken zijn ondergeschikte dakkapellen geplaatst en aan de achterzijde een set-back met een dakterras. De vorm van deze dakopbouw sluit aan op de structuur van het rijksbeschermd stadsgezicht. Ook in vormgeving is aangesloten op het beschermd stadsgezicht.

Voorgevel bestaand

Voorgevel nieuw

Pletterijstraat 150B

Ontwerp : Bau Buro for Architectural and Urban Design

Dit bouwblok heeft aan de lange zijde open hoeken die op straatniveau dichtgemaakt zijn door een bouwlaag met een utilitaire functie. Een verdere opvulling van deze sparingen in de gevelwand is mogelijk als de bestaande stedenbouwkundige opzet afleesbaar blijft.

Daarom is er hier gekozen voor een contrastmodel, een blikvanger van groen geglaazuurde baksteen. De utilitaire uitstraling van de nieuwe gevels is een cultuurhistorische verwijzing naar het industriële erfgoed van de wijk. De groene voorgevel is een weinig teruggelegd ten opzichte van de bestaande gevel, zodat de ondergeschikte positie van de invulling verduidelijkt wordt. De bovenste laag heeft een set-back om de schaal van de straatwand niet te verstoren, maar is qua indeling en materialisering afgestemd op de onderliggende bouwlagen. Zo vormt de invulling een eenduidig geheel.

De bestaande gevel op de begane grond blijft van hetzelfde materiaal maar krijgt een nieuwe indeling die meer gerelateerd is aan de bovenliggende gevel.

Ruychaverstraat 17

Ontwerp : Nugter Architectuur

Deze woning is gelegen in het rijksbeschermd stadsgezicht Statenkwartier. Het toevoegen van een extra bouwlaag in de vorm van een opbouw voorzien van schilden is integraal aangepakt met respect voor de cultuurhistorische waarden van het pand en de context waarin het zich bevindt.

Beoogd wordt de architectuur weer dichterbij de oorspronkelijke situatie te brengen. Ook de detaillering verwijst naar de historische context, waarbij het glas-in-lood boven de ramen terugkomt.

Voorgevel bestaand

Voorgevel nieuw

.10

Saffierhorst 43

Ontwerp : Tekenbureau van Ogten

Op deze tweelaagse rijwoning uit de jaren 60 komt een dakopbouw. Het bestaande gevelbeeld - een compositie van metselwerk penanten met invullingen van geglaazuurde steen en witte horizontale lijnen - is kenmerkend voor de architectuur van deze periode. Voor de nieuwe bouwlaag is gekozen om de bestaande architectuur voort te zetten: in het gevelvlak aan de voorzijde en met een lichte set-back aan de achterzijde. Zo blijft het ensemble, ook bij herhaling van deze eerste dakopbouw op de buurpanden, een coherent geheel. Hierdoor worden de kwaliteiten van de bestaande wederopbouwarchitectuur uitgelicht.

Scheldestraat 12 en Pletterijstraat 148 en 148A

Ontwerp : Studioschaeffer architecten

Dit bouwblok bestaat uit twee haaks op elkaar gepositioneerde volumes met een open hoek. Deze opzet is kenmerkend in deze wijk. Met dit ontwerp wordt de open hoek dichtgezet door het toevoegen van twee bouwlagen op het dak van de eenlaagse achterbouw.

De toevoeging bestaat uit twee delen: het bebouwen van het balkon van de tweede verdieping en het dichtzetten van de open ruimte tussen de bebouwing aan de Pletterijstraat en de Scheldestraat. De bebouwing van het balkon volgt de bestaande architectuur en wordt daar een onderdeel van. De tweede toevoeging ligt terug ten opzichte van de gevelwand en blijft qua hoogte onder de bebouwing aan weerszijden. Dit volume heeft een eigen, abstracte vormgeving. Hierdoor blijft de oorspronkelijke architectuur zichtbaar en afleesbaar.

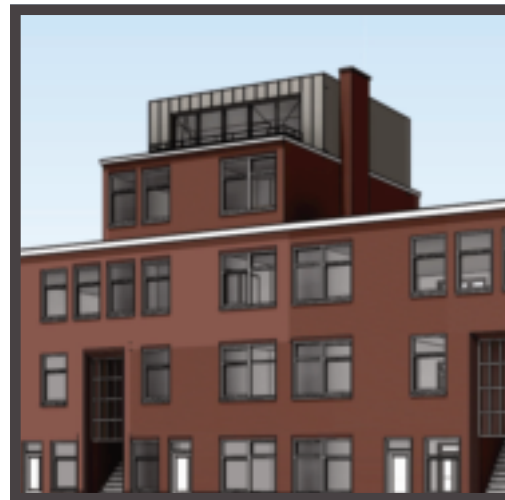
Soestdijksekade 182

Ontwerp : Studioschaeffer architecten

Deze zijde van de Soestdijksekade kent een opvallend homogeen straatbeeld: lange woonblokken van drie bouwlagen met een plat dak in jaren 30 architectuur, met een min of meer geprononceerde hoekmarkering meestal in de vorm van een hoogteaccent en subtiele variaties in de plastic van de gevels. Het bestemmingsplan laat twee extra bouwlagen toe. Op meerdere locatie langs deze kade wordt gebruik gemaakt van deze mogelijkheid, waaronder hier op nummer 182.

De sprong van drie naar vijf lagen is groot en vraagt om een zorgvuldige aanpak. De vierde laag wordt een herhaling van de derde. De bestaande geprononceerde dakrand wordt gehandhaafd om de oorspronkelijke architectuur afleesbaar te houden. Op de vijfde laag komt een luchtige dakopbouw met een diepe set-back en een dakterras aan de voorzijde. Met de regelmatige ritmiek van de zinken gevels en de genereuze openingen manifesteert deze vijfde verdieping zich als een rustige attiek, een terughoudende penthouse-laag.

Stuyvesantstraat 290

Ontwerp : Global Architects

Bij dakopbouwontwerpen kan de integratie van duurzame bouwmethoden een uitdaging zijn in relatie tot belangrijke uitgangspunten als een samenhangend straatbeeld en reproduceerbaarheid. In de dakopbouw voor Stuyvesantstraat 290 zijn verschillende duurzame ambities verwezenlijkt en voegt de dakopbouw zich tevens op een natuurlijke wijze binnen zijn context. Ten behoeve van een symmetrisch straatprofiel en een samenhangend straatbeeld is gekozen voor een schild maar zijn zonedakpannen (dakpannen met zonnecellen) toegepast.

Aan de achterzijde is sprake van een helder concept van kaders in zink. De plantenbakken, het hekwerk en het kader zijn generieke elementen van de dakopbouw. De invulling binnen het kader kan variëren binnen het maatsysteem. Het laatste gedeelte van de dakopbouw wordt uitgevoerd als een 'serre', waarbij de restwarmte van de serre wordt gebruikt om de dakopbouw en beneden gelegen woning op een duurzame manier te verwarmen. Deze duurzame bouwmethoden in combinatie met de toepassing van een groen dak en zonnepanelen zorgen voor een dakopbouw die past in deze tijd.

.14

Treublaan 11 tot en met 163 – Treubflat

Ontwerp : Urban Climate Architects

Op dit markante flatgebouw ontworpen door Piet Zanstra in de jaren 60 komt een extra woonlaag met 14 appartementen.

De toepassing van een lichte constructie geeft vrijheid om de beukmaat te bepalen. Desondanks vormt de nieuwe laag een overtuigend geheel met de bestaande architectuur.

De horizontale lijnen voeren de boventoon in de eindcompositie. De dikke luifel herhaalt de horizontale geleiding en maakt het volume af. De nieuwe constructie verwijst naar het ritme van het bestaande gebouw door een nieuwe horizontale lijn (het dak) aan te brengen en het ritme van de gevel op de balustrade te herhalen.

.50

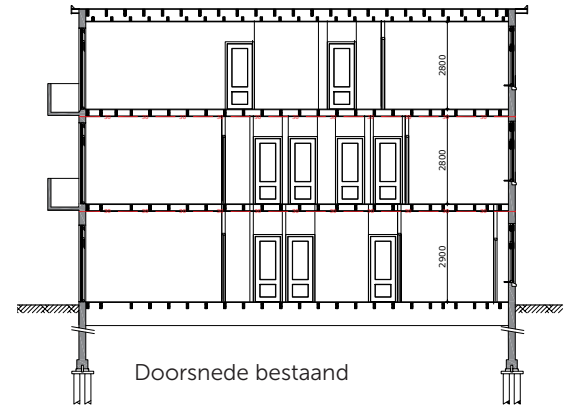
Van den Boschstraat 237

Ontwerp : Alink Bouwadvies

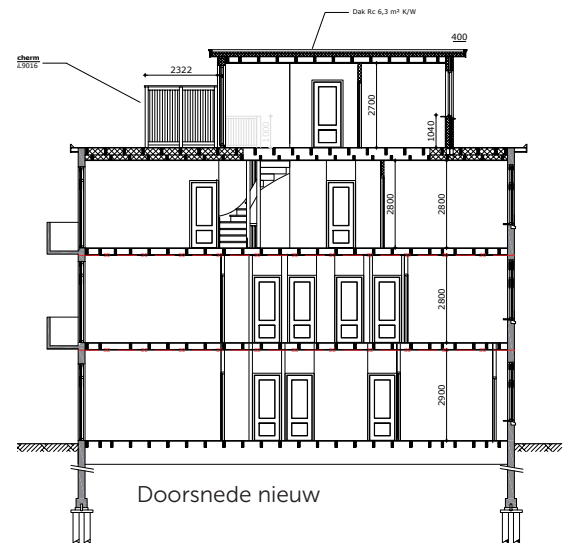
Dit blok maakt deel uit van een lang drie-laags bouwblok in Haagsche Schoolse-stijl, met een verspringende gevellijn en een uitgesproken dakrand. Het straatprofiel is smal en symmetrisch. Een dakopbouw op dit blok is alleen denkbaar als deze voldoende ondergeschikt aan de bestaande architectuur is en zo min mogelijk zichtbaar is vanaf de straat.

Door gebruik te maken van een forse setback aan de voorzijde en een dakterras aan de achterzijde is hier aan tegemoet gekomen. De opbouw is doorgemetseld in dezelfde stijl als de onderliggende architectuur van dit bouwblok. Het geheel vormt zo een eenheid.

Doorsnede bestaand

Doorsnede nieuw

Voorgevel bestaand

Voorgevel nieuw

.16

Vliegwielstraat 50

Ontwerp : Studioschaeffer architecten

Deze dakopbouw op dit bouwblok is gelegen op een hoek. De opbouw heeft een hoofdopzet van dakschilden met drie zijden rondom. De voor- en achtergevel zijn beide voorzien van twee dakkapellen. Deze zijn ten opzichte van de kap vrij laag gehouden. Hierdoor ontstaat een horizontale geleiding in het totaalbeeld van het schild.

De opbouw is zeer passend binnen deze context. De wachtgevel wordt uitgevoerd in een grijze kleurstelling zodat deze min of meer wegvalt tegen de lucht en zo minder aanwezig is.

Voltastraat 36

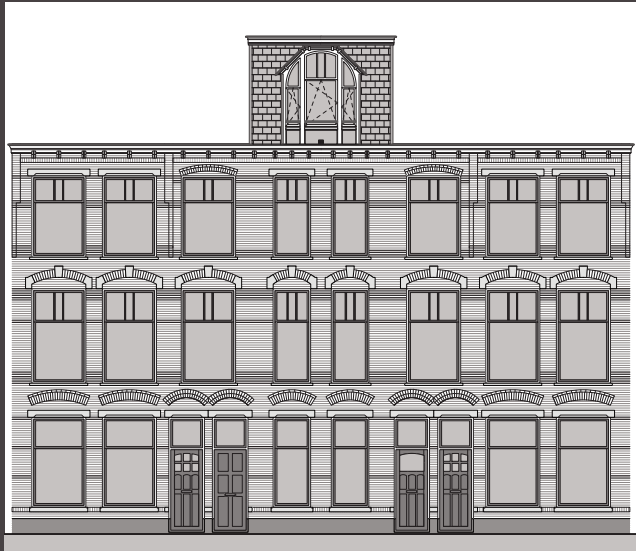
Ontwerp : Queeste

De opgave een dakopbouw te realiseren op dit pand is geen eenvoudige. Het pand is gelegen in het rijksbeschermd stadsgezicht Duinoord, dat zich als laat negentiende eeuwse stadswijk kenmerkt door een goed bewaarde stedenbouwkundige opzet en een architectonisch samenhangende bebouwing in een neorenaissance stijl. Door de eigendomssituatie is slechts ruimte voor een opbouw op de voorste helft van het dak.

De voorgestelde oplossing voegt zich als vanzelf binnen de aanwezige kaders. Het geschetste toekomstbeeld versterkt het beeld en laat zien dat ook in de toekomst een samenhangend en zelfsprekend architectonisch geheel kan ontstaan. De slanke detaillering, materialisering en het kleurgebruik zijn in overeenstemming met de negentiende -eeuwse vormgeving.

Voorgevel

Voorgevel met naastgelegen dakopbouwen

.18

Weimarstraat 384

Ontwerp : Studio Ka

De bestaande gevelwand kenmerkt zich door rijke metselwerk ornamentiek. In het ontwerp voor de dakopbouw is de rijkdom van de bestaande architectuur doorgezet, dit is zichtbaar in zowel de gevelornamentiek als de gemetselde bekroning. Deze bekroning kwam oorspronkelijk veelvuldig voor in deze wijk, als beëindiging van panden of bouwblokken. In het ontwerp voor de dakopbouw wordt de bestaande rijke architectuur doorgezet. Dit levert een homogeen en samenhangend gevelbeeld op.

.58

Wilgstraat 36

Ontwerp : DAVL Studio

Op de hoek van de Wilgstraat en het Thomsonplein staan twee panden van twee bouwlagen tussen drielaagse bouwblokken. Het hoekpand is dus lager dan de belending aan het plein. Maar is ook lager dan vrijwel de hele Wilgstraat. Een extra laag is dus op deze plek logisch. Doordat het bestaande pand een grotere verdiepingshoogte heeft dan zijn belendingen ontstaat een hoekmarkering in de vorm van een 'boekensteun'.

Er is gekozen voor een terughoudende maar elegante oplossing. De bestaande architectuur wordt omhooggetrokken, behalve bij de hoek waar de nieuwe zijgevel aan de Wilgstraat terug is gelegd om een klein balkon te creëren. Hiermee wordt de samenhang tussen de twee voorgevels versterkt en oogt de gevel aan de Wilgstraat minder massief. De materialisering, detaillering en kleurstelling van de dakopbouw is zorgvuldig afgestemd op de bestaande architectuur. De overgang tussen bestaande en nieuwbouw wordt gefaciliteerd door het aanbrengen van een rollaag.

Voorgevel bestaand

Vorgevel nieuw

+ Andere projecten

.a	Betje Wolffstraat 167 tm 275	.64
.b	Binckhorstlaan 249 en Capellalaan – BinckBlocks	.66
.c	Koninginnegracht ongd. achter 20 en 21	.68
.d	Leyweg en Laan van Wateringse Veld (Erasmusveld Midden, De Velden)	.70
.e	Melkwegstraat 8 – De Nieuwe Hallen	.74
.f	Rijswijkseweg 60 – The Grace	.78
.g	Veenweg ongd. hoek Kostverlorenweg	.82
.h	Vlamingstraat 20-24	.84
.i	Wegastraat 44	.86
.j	Wegastraat ongd. hoek Pegasusstraat	.88

.a

Betje Wolffstraat 167 t/m 275

Ontwerp : Eentien Architecten

Het bestaande winkel-apartementenblok wordt vervangen door nieuwbouw met winkels in de plint. Het ontwerp is interessant en hoogwaardig, zowel esthetisch als functioneel. Ook de inpassing in de omgeving, waarvan het beeld wordt bepaald door de stijl van de wederopbouw, is zorgvuldig. De nieuwbouw heeft een eigen en eigentijds voorkomen, maar voegt zich tegelijkertijd goed in de omgeving.

Het groene dak van het eenlaagse bouwdeel aan de achterzijde van de nieuwbouw is hoogwaardig en waardevol voor de bewoners van de nieuwbouw en voor die van de aansluitende bebouwing aan de Schermerstraat, die daar uitzicht op hebben.

.b

Binckhorstlaan 249 en Capellalaan – BinckBlocks

Ontwerp : LEVS architecten

Tussen de Binckhorstlaan en de Haagse Trekvlies, naast de monumentale Fokker Terminal, is de kavel gesplitst in drie delen die door drie verschillende architecten zijn ontworpen. De drie delen hebben een eigen programmering en een eigen gezicht. BinckBlocks stapelt blokken, geeft iedere blok een eigen buurtgevoel en maakt die eigenheid herkenbaar in het gebouwontwerp. Het is de bedoeling dat op de andere kop Linck in de Binck wordt gerealiseerd met groene gevels, een archetypische industriële uitstraling en levendigheid aan de Fokkerhaven. De parkeergarage Binckpark combineert parkeren, stadswoningen in de plint en een dakpark voor de burens. Doordat de drie gebouwen een kavel beslaan, ontstaat een geschaald stedelijk blok van enige omvang. Dit ontwerp is een voorbeeld van een verdichting die bestaat uit delen die elkaar versterken en samen bijdragen aan de ontwikkeling van de Binckhorst.

Beeld: Beeldfabriek

Beeld: Vivid Vision

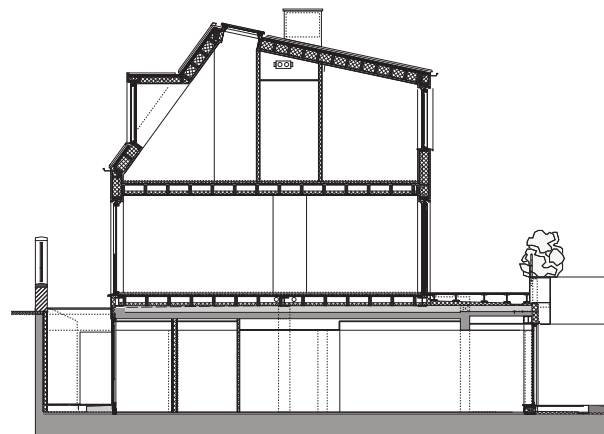
.C

Koninginnegracht ongd. achter 20 en 21

Ontwerp : Studio Cuperus

Deze verdichting bevindt zich in de tuin van de panden Koninginnegracht 20 en 21, aan het Bosje van Repelaer. De huidige bebouwing van de tuin bestaat enkel uit een souterrain. Daaraan worden woningen toegevoegd met een hoofdvorm die te lezen is als een koetshuis of tuinhuis, maar ook verwijst naar het hofje aan het Javalaantje, een van de andere randen van het Bosje. Witte gevels, een grijze kap en dakkapellen daarin. De woningen kijken over een nieuwe tuinmuur uit over het Bosje.

Dit ontwerp op deze locatie is een voorbeeld van verdichting met verwijzing naar en gebruikmaking van (historische) voorbeelden in de directe omgeving.

.d

**Leyweg en Laan van Wateringse Veld (Erasmusveld Midden, De Velden) +
Noordweg en Leyweg (Erasmusveld Midden, Woongebouw W2) +
Noordweg ongd. 1 tot en met 65**

Ontwerp : Heren 5 architecten, Workshop architecten en RRog stedenbouw en landschap

Dit deel van de ontwikkeling Proeftuin Erasmusveld, dat een vervolg is op Gebouw Leyhof dat in het jaarverslag 2019-2020 stond, bestaat uit drie delen. Twee architecten en een landschapsarchitect hebben een landschap ontworpen met daarin grondgebonden woningen en appartementengebouwen. Het krachtige architectuurbeeld, de samenhang en het onderscheid en het 'omspoe- lende' landschap waarin alle elementen natuurlijk zijn opgelost, vormen gezamenlijk een fraai geheel. Bepalend voor dit totaalbeeld zijn het afgestemde materialen- en kleurenpalet en de duidelijke, robuuste overgangen van openbaar naar privé.

Dit ontwerp op deze locatie is een voorbeeld van een integrale verdichting, waarin bebouwing en landschap sterk samenwerken en een nieuwe stuk stad maken.

.d

Melkwegstraat 8 – De Nieuwe Hallen

Ontwerp : Mei architects and planners

Het huidige ensemble van de hallen aan de Melkwegstraat op de Binckhorst zijn vanwege hun industriële typologie, karakteristiek voor dit gebied en zijn nog gaaf van opzet. Ook de kenmerkende inrichting van de buitenruimte is nog historisch van opzet. Deze hallen worden getransformeerd en uitgebreid.

De cultuurhistorische waarden worden ingezet en vormen een belangrijk onderdeel van het totaalontwerp. Binnen het ontwerp zullen de bestaande hallen grotendeels behouden blijven. De restauratieve aanpak van de schil en het toevoegen van functies in doosjes die in de hallen worden geplaatst, zorgen voor een optimale beleving en een optimaal gebruik van de historische hallen.

De twee torens op glazen sokkels vormen een interessante toevoeging aan de historische hallen. De sokkels tillen de torens boven de hallen, maar hun betonnen constructie achter het glas verbindt ze met de oorspronkelijke sfeer van het complex.

Hetzelfde geldt voor de torens die een duidelijk eigen vormgeving hebben en tegelijkertijd geïnspireerd zijn op de architectuur en de bouwtechniek van de hallen.

.e

.76

.f

Rijswijkseweg 60 – The Grace

Ontwerp : Mecanoo

Ingeklemd tussen de Rijswijkseweg, het spoor en de Haagse Trekvlies staan een spiegelend kantoorgebouw en een parkeergarage. Deze maken plaats voor twee torens van 150 en 180 meter hoog op een stedelijke plint. Het geheel krijgt de naam 'The Grace'. De compacte kavel, de centrale ligging, de plint met functies voor de bewoners en de buurt en de slanke torens maken dit een interessant complex. Alle randvoorwaarden zijn gevat in een eenduidige hoofdvorm en gevelontwerp. The Grace vormt een nieuwe toevoeging aan de Haagse skyline.

Dit ontwerp op deze locatie is een voorbeeld van een grootschalige verdichting die een grote invloed heeft op de directe omgeving en de stad als geheel. Deze ontwikkeling is ingepast door middel van een integrale en contextuele aanpak.

.f

+

.8o

.g

Veenweg ongd. hoek Kostverlorenweg

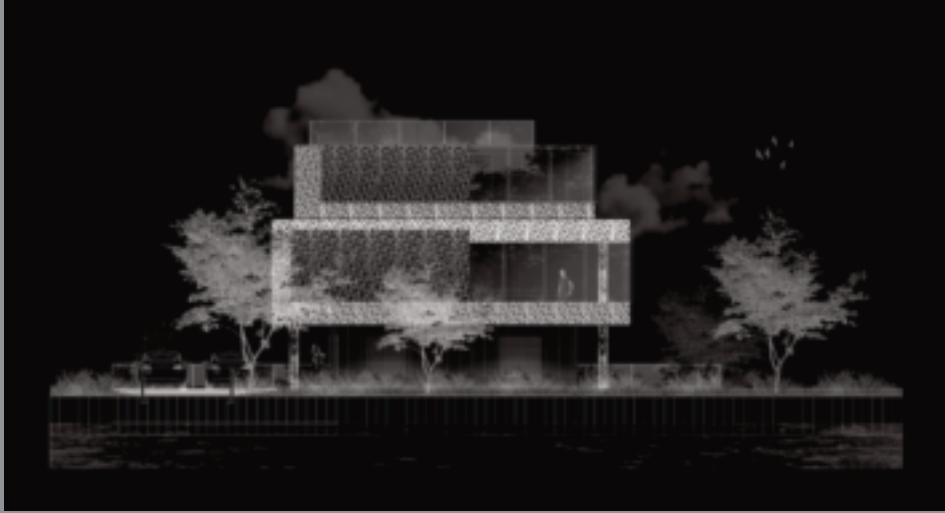
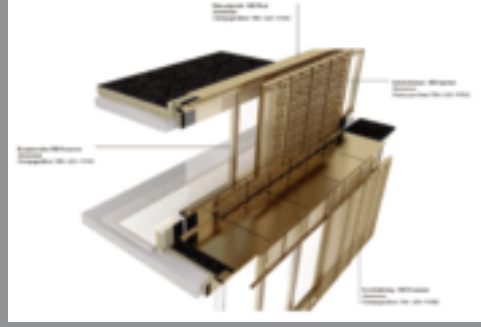
Ontwerp : NVDTA Architecture

Voor de laatste kavel aan de Veenweg werd door de opdrachtgevers en hun architect een huis ontworpen dat optimaal gebruik maakt van de bijzondere context. De locatie bevindt zich aan de historische Veenweg, met water aan twee zijden en met een weids uitzicht over het Potteveen en de Nieuwe Driemanspolder. Het souterrain vormt de overgang van het laagste deel van de kavel naar de

dijk. Daarboven bevinden zich in een opgetild volume de woonvertrekken. Het huis staat op zichzelf en heeft een eigen vormgeving, uitgewerkt in eigentijdse materialen.

Dit ontwerp is een voorbeeld van een verdichting die een verbijzondering is van de locatie.

.h

Vlamingstraat 20-24

Ontwerp : Bedaux De Brouwer Architecten B.V.

Deze locatie vormt de schakel tussen de grotere schaal van de Grote Marktstraat en de kleinere schaal van de Vlamingstraat, via de smalle Raamstraat. De Grote Marktstraat is het resultaat van een verkeersdoorbraak in het historische stadscentrum, uit de jaren 20. Er staan grootschalige gebouwen, oud en nieuw.

De bebouwing aan de Vlamingstraat is, net als de andere historische winkelstraten (Spuistraat en Venestraat), divers en rijk aan structuren en architectuurstijlen. Aan deze gelaagdheid is dit ontwerp een geslaagde toevoeging.

Het gebouw reageert zowel in opzet als architectuur op de rijke en gevarieerde kwaliteiten van dit deel van de binnenstad. Het pand bevat drie verschillende gevels, die alle stuk voor stuk passen binnen het karakter van de verschillende straten. Desondanks vormt het gebouw wel duidelijk een geheel: in één gebouw worden de drie zijden, de drie schalen en sferen met elkaar verbonden.

Het gebouw doet met zijn gelaagdheid recht aan de kwaliteiten en waarden van het rijksbeschermd stadsgezicht.

.i

Wegastraat 44

Ontwerp : Cepezed

Het bestaande kantoorgebouw wordt getransformeerd tot een parkeergarage. De gevels aan de Wegastraat en de Orionstraat hebben een heldere opzet en een open plint waarin zich verschillende entrees bevinden. Ook zijn hier commerciële ruimten aanwezig.

Daarboven bevindt zich een abstracte gevel waarachter zich de parkeerlagen bevinden. Deze helderheid is bij de transformatie doorgezet in bijvoorbeeld de omgevouwen geveldelen. Deze geveldelen lopen door als plafonds van de onderste laag. Dit is bijvoorbeeld goed zichtbaar bij de entrees. Ook de oplossing van de installaties en de signing zijn volledig geïntegreerd in deze gevel.

.j

Wegastraat ongd. hoek Pegasusstraat

Ontwerp : Cepezed

Op dit braakliggend stuk op de Binckhorst verrijst het eenheidsbureau van de politie Den Haag. Het gebouw heeft een heldere opzet en een hoogwaardige uitwerking. Ondanks het feit dat er achter de gevel een groot aantal verschillende

functies aanwezig is, is aan de buitenzijde een overtuigend geheel gerealiseerd. Ook in de integrale oplossing van voorzieningen in bijvoorbeeld de plint, de installaties op het dak en de hoogwaardige daktuin toont het gebouw zich als een geheel.

Cijfers

Adviezen commissie

Jaartal	Totaal
2021	763
2022	452

Adviezen ambtelijk of voorbereid door de afdeling

Jaartal	Totaal
2021	3991
2022	3992

Collegiale overleggen

Jaartal	Commissie	Afdeling	MZ	WSO
2021	62	*	57	24
2022	62	13	56	42

* Vanwege de coronamaatregelen heeft de afdeling bouwplannen per telefoon, mail en online besproken

WSO: intern overleg tussen de Welstandscommissie en de afdeling Stedenbouw & Planologie

MZ: intern overleg tussen Monumentenzorg en de Monumentencommissie

